

Psykosociala insatser till köpare av sexuella tjänster

En begränsad kartläggande
litteraturoversikt

Malin Isaksson, Jenny Rangmar och
Margareta Forsberg

2020

Göteborgsregionen (GR) består av 13 kommuner som har valt att jobba tillsammans. Vi driver utvecklingsprojekt, har myndighetsuppdrag, forskar, ordnar utbildningar och är storstadsregionens röst i Västsverige, bland mycket annat. I våra nätverk träffas politiker och tjänstepersoner för att utbyta erfarenheter, bolla idéer och besluta om gemensamma satsningar. Allt för att regionens en miljon invånare ska få ett så bra liv som möjligt.

Göteborgsregionen 2020
FoU i Väst
Box 5073, 402 22 Göteborg
gr@goteborgsregionen.se
www.goteborgsregionen.se
Malin Isaksson, Jenny Rangmar och
Margareta Forsberg

Innehåll

Förord	4
Sammanfattning.....	6
Summary.....	8
Begrepp och förkortningar	9
Bakgrund.....	11
Syfte	12
Frågor.....	12
Metod.....	13
Förberedelser av sökstrategi.....	13
Informationsinhämtning från områdesexperter.....	13
Avgränsningar.....	14
Inklusionskriterier.....	14
Exklusionskriterier	14
Val av söktermer	14
Engelska söktermer	15
Svenska söktermer	16
Sökning i vetenskapliga databaser.....	16
Relevansbedömning enligt urvalskriterier	16
Ytterligare inkluderad rapport	18
Kvalitetsgranskning	18
Resultat	19
Presentation av studier	19
Kartlagda verksamheter, insatser och metoder	21
Specialiserade verksamheter i Sverige.....	21
Verksamheter i Norden.....	22
Verksamheter och behandlingstyper internationellt	23
Sammanställning av verksamheter och insatser.....	23
Effektivitet och evidens	24
Diskussion.....	28
Slutsatser.....	29
Referenser	30
Bilaga 1. Databassökningar.....	32

Förord

Denna rapport är en litteraturöversikt om psykosociala insatser som erbjuds köpare av sexuella tjänster i Sverige och övriga världen.

Arbetet initierades i en kontakt med KAST-mottagningen i Göteborg 2019. KAST står för Köpare Av Sexuella Tjänster och de erbjuder psykosociala insatser och hjälp med att bryta destruktiva sexuella beteenden till personer som köper sådana tjänster. Mottagningen var intresserad av mer forskningsbaserad kunskap om denna typ av insatser och av forskning på den egna verksamheten.

Samtalet ledde vidare till en kontakt med Folkhälsomyndigheten, som såg ett behov av en bredare översikt över i vilken omfattning psykosociala insatser erbjuds köpare av sexuella tjänster och vilken forskning som finns rörande sådana insatser, såväl nationellt som internationellt. Med stöd från Folkhälsomyndigheten har vi på Göteborgsregionen, FoU i Väst, kunnat genomföra den översikt du nu håller i din hand.

Synen på sexualitet varierar stort över världen. Sverige utmärker sig genom att länge ha utvecklat ett medvetet arbete inom detta område. Man har sett hur sexualiteten hänger samman med människors mest basala livsförutsättningar och Sverige ligger internationellt sett långt framme med främjande och förebyggande arbete; sex- och samlevnadsundervisning i skolorna, tillgång till preventivmedel och rådgivning för att underlätta människors dagliga liv i relation till sexualitet. När problem ändå uppstår, har samhället också ansträngt sig för att kunna möta dessa på olika sätt. Inte minst genom olika insatser för att förhindra spridning av sexuellt överförbara infektioner, inklusive hiv, men också i relation till exempelvis sexuellt våld.

Det är i denna kontext man ska se framväxten också av Kast-mottagningar. Som framgår av denna rapport är det framför allt i Sverige som sådana har etablerats. Det är här, och allra först i Göteborg, som man sett att det är värdefullt att möta de personer som vill ha hjälp med att bryta ett – inte minst av dem själva – önskat sexuellt beteende.

Rapporten baseras på en granskning och bedömning av vetenskaplig litteratur om insatser till köpare av sexuella tjänster. Experter på området har bidragit med kompletterande information.

Rapporten riktar sig till alla som är intresserade av socialt arbete och specifikt till dem som arbetar inom områden där frågor om (destruktiv) sexualitet är aktuella. Förhoppningen är att den kan bidra med kunskap för hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande arbete. Förhoppningen är också att det ska bli möjligt att även studera det konkreta arbetet på Kast-mottagningen i Göteborg närmare.

Rapporten har skrivits av filosofie doktor Jenny Rangmar och forskningsassistent Malin Isaksson vid Göteborgsregionen, FoU i Väst. Arbetet har genomförts i nära

Psykosociala insatser till köpare av sexuella tjänster

samverkan med utredare Desireé Ljungcrantz på Folkhälsomyndigheten samt med undertecknad.

Margareta Forsberg

FoU-chef, Göteborgsregionen

Göteborg 2020

Sammanfattning

I den nationella strategin mot hiv/aids som regeringen beslutade om 2017 identifieras personer med erfarenhet av prostitution som en riskgrupp i spridningen av hiv och andra könssjukdomar. Per definition är inte bara de som säljer, utan också de som köper, sexuella tjänster en del av denna grupp. Förutom somatisk vård finns psykosociala insatser som är specifikt riktad till köpare av sexuella tjänster eller till personer som upplever sina sexuella beteenden som problematiska. Denna behandling syftar inte bara till att förebygga köp av sexuella tjänster utan även till att minska risken för spridning av hiv och andra sexuellt överförbara infektioner (STI).

Syftet med den här begränsade, kartläggande litteraturöversikten var att undersöka vilka insatser, bestående av behandling eller stöd, som erbjuds personer som köper sex, nationellt och internationellt. Kartläggningen har resulterat i en sammanställning av aktuell forskningslitteratur utifrån systematiska litteratursökningar samt informationsinhämtning från myndighetsrapporter, grå litteratur och ämnesexperter. Sökningarna visade att forskning om psykosociala insatser till köpare av sexuella tjänster är mycket begränsad. Det finns också en stor variation i huruvida olika länder ser köp av sexuella tjänster som ett problematiskt beteende eller inte. Detta är sannolikt en avgörande orsak till att det har publicerats så få vetenskapliga artiklar inom området.

Den verksamhet som erbjuds specifikt till målgruppen i Sverige är mottagningar för Köpare av sexuella tjänster (Kast) som organiseras inom socialtjänsten i vissa kommuner. Här erbjuds psykosociala insatser och behandling till personer som köper sexuella tjänster eller upplever sitt sexuella beteende som problematiskt¹. Under 2012 hade mottagningarna kontakt med 209 personer varav drygt hälften hade köpt sex. 20 procent av mottagningens besökare tog del av behandling och samtalsterapi. Kast-mottagningar finns i Stockholm, Göteborg, Malmö (Evonhuset), Västerås, Karlstad och Umeå. Det finns även en liknande verksamhet i Norge. I Storbritannien, USA, Kanada och Sydkorea finns inte verksamheter motsvarande Kast-mottagningarna, men däremot så kallade "John Schools" och liknande utbildningsinsatser. Dessa innehåller ibland behandlande inslag som gruppterapi, som erbjuds män som har arresterats för anstiftan till brott när de försökt köpa sexuella tjänster².

Denna litteraturöversikt visar att det i stort sett inte finns några vetenskapliga studier som beskriver verksamheter som erbjuder köpare av sexuella tjänster psykosociala insatser. Det finns inte heller systematiska uppföljningar av verksamheterna eller insatsernas effektivitet. Den information som finns, och som den här litteraturöversikten baseras på, visar att utbudet av psykosociala insatser och behandling för personer som köper sexuella tjänster är mycket begränsat. Verksamheter av samma typ som KAST, som erbjuder psykosociala insatser brukare självmant kan söka upp, finns i stort sett bara i Sverige. Insatser i syfte att motverka

¹ Syftet med en så bred målgrupp är att personer med upplevda problem med t.ex. pornografikonsumtion eller tvångsmässigt sexuellt beteende ses som en grupp med högre risk att börja köpa sexuella tjänster.

² I dessa länder är köp av sexuella tjänster i sig inte olagligt, men att anstifta till prostitution (solicitation) är straffbart.

denna målgrupps riskbeteende kan stärka deltagarnas psykiska hälsa så väl som förebygga spridningen av hiv och andra sexuellt överförbara infektioner. Det behövs dock systematiska uppföljningar av de verksamheter som finns och mer forskning om insatsernas effektivitet.

Summary

Psychosocial support for buyers of sexual services

In the HIV/aids prevention policy introduced by the Swedish government in 2017, people involved in prostitution are identified as a risk group in the transmission of HIV and other sexually transmitted infections (STIs). Not only those who sell, but also those who buy, sexual services are part of this group. In addition to somatic care, there are interventions consisting of psychosocial support specifically targeted buyers of sexual services, or people who experience their sexual behavior as problematic. This treatment is intended not only to prevent prostitution but also to reduce the transmission of HIV and other STIs.

The present overview is a limited, mapping literature review aiming to investigate which interventions, consisting of psychosocial treatment or support, are offered to buyers of sexual services, in Sweden and internationally. The review was made by summarizing research literature obtained by database searches and gathering information from government reports, grey literature and experts in this area of knowledge. The data obtained showed that research on psychosocial support for buyers of sexual services is scarce. Whether the purchase of sexual services is considered as problematic behavior or not also depends on different national contexts. This likely affects the number of articles published in this field.

The results showed that specific interventions offered to the target group in Sweden are Buyers of Sexual Services (with the Swedish acronym Kast), which are found at some municipalities' social services. Psychosocial support and treatment to individuals who buy sexual services or experience their sexual behavior as problematic is offered. Kast facilities can be found in Stockholm, Gothenburg, Malmö (the so called Evonhuset), Västerås, Karlstad and Umeå. There is also a similar facility in Norway. In the United Kingdom, the United States, Canada and South Korea, there are no such activities. However, there are so-called John Schools and similar educational interventions, sometimes including treatment such as group therapy, which are targeted at people who have been arrested soliciting sexual services.

This literature review reveals that access to psychosocial support and treatment for people who buy sexual services is limited to Sweden, and to some extent, Norway. Interventions aimed at counteracting risky behaviors of this target group might strengthen the mental health of participants as well as preventing the spread of HIV and other STIs. However, there is a need for systematic follow-up of the existing facilities, research on the effectiveness of the interventions they provide and assessment of the evidence of their methods.

N.B. The title of the publication is translated from Swedish, however no full version of the publication has been produced in English.

Begrepp och förkortningar

Här definieras hur begrepp och förkortningar används i den här litteraturöversikten.

Blocksökning. Enskilda sökord som ringar in till exempel interventioner bildar tillsammans ett block. Ord som ringar in population utgör ett eget block. I en systematisk litteratursökning genomförs enskilda sökningar för respektive block, sedan kombineras blocken till ett slutgiltigt sökresultat (Statens beredning för medicinsk och social utvärdering [SBU], 2017).

Grå litteratur. Texter som myndighetsrapporter, opublicerade manuskript eller liknande, som inte genomgått peer-review-granskning och därför inte når upp till den nivå av vetenskaplighet som ordinarie vetenskapliga publikationer har.

Köpare av sexuella tjänster. Den som mot ersättning skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse, oavsett bakomliggande orsaker.

Peer-review. Processen där vetenskapliga publikationer läses och granskas av ämnesexperter innan de accepteras för publicering.

Personer som köper sexuella tjänster. Den här rapporten kartlägger insatser som riktar sig till personer som köper sexuella tjänster, oavsett deras könsidentitet. Därför används det könsneutrala begreppet personer.

Prostitution. När minst två parter köper eller säljer sexuella tjänster mot ersättning (vanligen ekonomisk), vilken utgör en förutsättning för den sexuella tjänsten.

Psykosociala insatser. Verksamheter som erbjuder psykosocial behandling i syfte att minska en persons problem och att stärka dennes resurser att hantera sin livssituation. Kan till exempel innehålla problemorienterad behandling (counselling), motiverande samtal (MI), krisintervention och systematiskt stödjande samtal.

Sexmissbruk. Sexmissbruk är inte en diagnos och används här endast som en svensk översättning när ordet sexual addiction används i originalstudierna. Världshälsoorganisationen beskriver tillståndet *tvångsmässig sexuell beteendestörning* (World Health Organization, 2018), se nedan.

Sexuella tjänster. Kan utföras av kvinnor, män eller transpersoner. Vem utföraren är saknar betydelse för vilka insatser som erbjuds de personer som köper de sexuella tjänsterna.

Smittskyddsinsatser. Verksamhet till skydd mot att smittsamma sjukdomar sprids bland människor³.

Somatisk vård. Vård av kroppsliga åkommor och sjukdomar.

³ <https://termbank.socialstyrelsen.se>

STI. Sexuellt överförbara infektioner.

Tvångsmässig sexuell beteendestörning. För att en person ska få den diagnosen ska vederbörande uppvisa en ihållande oförmåga att kontrollera intensiva sexuella impulser. Detta mönster ska manifesteras under en längre period (sex månader eller mer) och ska negativt påverka andra viktiga delar av livet (World Health Organization, 2018).

Bakgrund

I den nationella strategin (Sveriges regering, 2017) mot hiv/aids, som regeringen beslutade om 2017, identifieras personer med erfarenhet av prostitution, det vill säga även personer med erfarenhet av att köpa sexuella tjänster, som en särskilt utsatt grupp i relation till hiv och andra sexuellt överförda infektioner (STI). Traditionellt sett har insatser som syftar till att minska prostitutionen riktats mot dem som säljer sexuella tjänster. Personer som köpt sexuella tjänster började dock under 1980- och 90-talet mer och mer att synliggöras som en möjlig målgrupp för samhällsinsatser. Prostitutionsgruppen i Göteborg presenterade i boken *Könsköparna* (Sandell, 1996) intervjuer av ett stort antal svenska män med erfarenhet av att betala för sexuella tjänster. Flera av männen uttryckte där behov av hjälp att förändra sitt beteende.

Smittskyddsinsatser och somatisk vård kan förebygga spridningen av hiv (Sveriges regering, 2017). Flera studier visar dock att köp av sexuella tjänster, sett ur perspektivet riskfyllt beteende ur smittskyddssynpunkt, även kan motverkas av psykosociala stödinsatser. Med regeringens medel riktade mot hiv/aids och andra smittsamma sjukdomar⁴ finansierade Statens folkhälsoinstitut (nuvarande Folkhälsomyndigheten) år 1997 den första svenska verksamheten för Köpare av sexuella tjänster (Kast) i Göteborgs stad. Kast-mottagningen i Göteborg blev den första verksamheten i världen att erbjuda frivilliga psykosociala insatser specifikt riktade till köpare av sexuella tjänster (Svedin, Jonsson, Kjellgren, Priebe, & Åkerman, 2012). Kort därefter (år 1999) var Sverige även först med att kriminalisera köp, men inte försäljning, av sexuella tjänster. Under de 20 år som passerat sedan införandet av lagen om förbud mot köp av sexuella tjänster har flera länder både i Europa och utanför tagit efter den svenska lagstiftningsmodellen.

En kunskapsöversikt om interventioner mot prostitution från Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete (Socialstyrelsen Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete (IMS), 2008), visade att insatser som exklusivt riktar sig mot köpare av sexuella tjänster fanns dokumenterade i några få vetenskapliga artiklar⁵. När samma kunskapsöversikt uppdaterades år 2014 (Svedin & Warby, 2014) konstaterades att insatser som syftar till att motverka att personer köper sexuella tjänster fortfarande är bristfälligt beskrivna. Mot bakgrund av denna kunskapslucka ansåg Folkhälsomyndigheten det angeläget att kartlägga och beskriva verksamheter som riktar sig till köpare av sexuella tjänster, och att få en tydlig bild av vilka metoder och arbetssätt som används där. FoU i Väst vid Göteborgsregionen fick uppdraget att inventera tillgänglig kunskap på området genom en så kallad begränsad kartläggande litteraturoversikt (Folkhälsomyndigheten, 2017) och en översiktlig kartläggning av befintliga verksamheter.

⁴ Anslag 2:4, Insatser mot hiv/aids och andra smittsamma sjukdomar i utgiftsområde 9, Hälsovård, sjukvård och social omsorg.

⁵ Här inkluderades även skadereducerande insatser som behandling av sexuellt överförbara sjukdomar.

Syfte

Det övergripande syftet med denna studie var att: 1) Kartlägga insatser bestående av psykosociala insatser eller behandling som erbjuds personer som köper sexuella tjänster, såväl nationellt som internationellt, och 2) sammanfatta forskningsläget vad gäller de beskrivningar som finns av sådana insatser.

Frågor

Följande forskningsfrågor vägledde arbetet:

1. Vilka verksamheter, nationellt och internationellt, erbjuder psykosociala insatser till köpare av sexuella tjänster?
2. Vilka metoder har använts i dessa verksamheter?
3. Vilka erfarenheter beskrivs vid denna typ av mottagningar?
4. Vilka insatser har varit effektiva för att ge psykosocialt stöd, eller behandla personer som köper sexuella tjänster?
5. Vilken evidens finns för insatsernas effektivitet?

Metod

Den här kartläggningen baserades på litteratursökningar som genomfördes enligt de steg för begränsade kartläggande litteraturöversikter som definieras i Folkhälsomyndighetens *Handledning för litteraturöversikter* (Folkhälsomyndigheten, 2017):

- 1) Förberedelser av sökstrategi
- 2) Sökning i vetenskapliga databaser
- 3) Relevansbedömning enligt urvalskriterier
- 4) Kvalitetsgranskning
- 5) Presentation av studier
- 6) Sammanställning av resultat
- 7) Värdering av underlaget

Stegen beskrivs mer utförligt nedan. Som stöd i arbetet med den här litteraturöversikten användes även metodboken från Statens beredning för social och medicinsk utvärdering (Statens beredning för medicinsk och social utvärdering [SBU], 2017). För att få en heltäckande bild baserade vi kartläggningen på en systematisk litteratursökning, inklusive sökning efter grå litteratur och myndighetsrapporter. Utöver det inhämtades information från sakkunniga på området.

Förberedelser av sökstrategi

Förberedelser för sökstrategin gjordes genom formulering av avgränsningar och kriterier för inkludering och exkludering av studier enligt PICO för att systematisera sökningarna efter relevanta vetenskapliga publikationer.⁶

Tabell 1. Tabellen visar en sammanfattning av sökstrategin enligt PICO

Population/problem	Köpare av sexuella tjänster
Intervention	Psykosociala insatser och behandling
Comparison/jämförelse	Ingen begränsning
Outcome/utfallsmått	Förekomst av verksamhet, beskrivning av verksamhet och undersökt effektivitet av insats

Informationsinhämtning från områdesexperter

För att få en första överblick av området psykosociala insatser och behandling för personer som köper sexuella tjänster kontaktade vi flera experter inom området. Två möten genomfördes med personal från Kast-verksamheten i Göteborg. Evonhuset i Malmö kontaktades på telefon. Den information som framkom under dessa möten

⁶ PICO är en akronym för population/problem, intervention, comparison/jämförelse och outcome/utfallsmått.

och samtal bidrog med information om ett antal verksamheter som finns i Sverige, Europa och Nordamerika. Dessutom diskuterades vilka sökord som kunde vara lämpliga vid litteratursökningarna. Även Jämställdhetsmyndigheten i Göteborg kontaktades. Mötet med en tjänsteperson därifrån resulterade i att han kontaktade forskare på området med frågan huruvida de kände till verksamheter som erbjuder psykosociala insatser till köpare av sexuella tjänster i olika länder. Detta gav dock inte någon ytterligare information.

Avgränsningar

Vid förberedelserna av sökstrategin formulerades även avgränsningar. Den huvudsakliga avgränsningen i den här litteraturöversikten är att den specifikt beskriver arbete vid verksamheter som erbjuder psykosociala insatser och behandling till köpare av sexuella tjänster. För att basera kartläggningen på aktuella studier begränsade vi sökningarna till att omfatta publiceringsåren 2004 till 2019. gränsen 2004 sattes eftersom viktiga rön som har publicerats tidigare med stor sannolikhet fångas in i senare publicerade översiktsartiklar. Sökningen begränsades även till att omfatta litteratur publicerad på engelska, svenska, norska eller danska.

Inklusionskriterier

Vetenskapliga publikationer, grå litteratur eller rapporter som givits ut mellan 2004 och 2019 och beskriver något av följande områden:

- Verksamheter (socialtjänst, hälso- och sjukvård, frivilligorganisationer och rättsväsende) nationellt och internationellt, som erbjuder individinriktade psykosociala insatser till personer som köper sexuella tjänster.
- Metoder som används i dessa verksamheter.
- Erfarenheter vid denna typ av mottagningar.
- Insatsernas effektivitet och huruvida evidens finns för insatsernas effektivitet.

Exklusionskriterier

Publikationer som beskriver:

- Utförarsidan, de personer som säljer sexuella tjänster.
- Sexual addiction, som översätts till sexmissbruk, är ett tillstånd som inte är en diagnos. Orsaken till att de exkluderas är att det saknas konsensus kring definitionen av uttrycket. Det går inte att generellt konstatera att en person som köper sexuella tjänster har ett sexmissbruk.
- Polisiära insatser eller specifika smittskyddsinsatser riktade mot personer som köper sex.

Val av söktermer

Söktermerna diskuterades med de områdesexperter som nämnts ovan och valdes sedan ut baserat på hur väl de förväntades kunna ringa in relevanta studier. Inspiration hämtades även från tidigare kunskapsöversikter (Socialstyrelsen Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete (IMS), 2008; Svedin & Warby,

2014). Vi valde ett brett angreppssätt för att inte riskera att missa relevanta studier med annat huvudsakligt fokus. En så kallad blocksökning genomfördes sedan av en informations- och biblioteksexpert vid Göteborgs universitet. De olika blocken av engelska sökord söktes först var för sig, och sedan i kombination med varandra.

Engelska söktermer

De ord som användes vid litteratursökningarna som benämner personer som köper sexuella tjänster var:

- Men purchasing sex/sexual services
- Customers/clients of sex workers/prostitutes
- Buyers of sexual services
- Men who buy sex
- Men who patronize prostitutes
- Sex buyers
- Johns
- Punters
- Prostitution offenders
- Demand for prostitution
- Demand side
- Compulsive sexual behavior/behaviour
- Sex addiction
- Sex tourist

De ord som användes vid litteratursökningarna som benämner interventioner för personer som köper sexuella tjänster var:

- John School
- Kerb crawler rehabilitation program
- Prostitution offender programs och akronymen pop
- Prostitution diversion programs
- Sex trade offender program
- Educational programs
- Re-education programs
- Intervention programs
- HIV preventive interventions
- Demand reduction efforts
- Efforts to reduce demand
- Governing/policing prostitution
- Public education efforts
- Treatment programs
- Sexual addiction/sexual compulsivity treatment, support

De ord som användes vid litteratursökningarna som benämner metoder för insatser till personer som köper sexuella tjänster var:

- treatment methods
- treatment
- care

- therapy
- treatment
- recidivism

Svenska söktermer

De svenska söktermer som användes var:

- köpare av sexuella tjänster
- verksamhet
- mottagning
- behandling
- stöd
- köpa sex
- köpare av sexuella tjänster

Sökning i vetenskapliga databaser

Blocksökningar efter internationell litteratur gjordes i dessa vetenskapliga databaser:

- Pubmed som gav 163 träffar,
- Cinahl som gav 158 träffar och
- PsycInfo som gav 468 träffar.

Dessa sökningar gav sammanlagt 756 träffar. Blocksökningarna i databaser genomfördes september till oktober 2019 av en biblioteks- och informationsspecialist vid Göteborgs universitet och redovisas ytterligare i bilaga 1.

Google Scholar användes för sökning med de svenska söktermerna och gav 40 träffar. Även här begränsades sökningarna till att omfatta publiceringsår 2004 till 2019 och att omfatta litteratur publicerad på engelska, svenska, norska eller danska. Valet att använda Google Scholar gjordes i samråd med biblioteks- och informationsspecialisten vid Göteborgs universitet. Söktjänsten Google Scholar fungerar bra för de behov som återstod efter att sökningen med engelska termer hade genomförts. Det som behövde göras var litteratursökning med flera söktermer samtidigt, på svenska och med sökträffar från socialt arbete, och det görs med fördel på Google Scholar enligt biblioteks- och informationsspecialisten.

Relevansbedömning enligt urvalskriterier

Databassökningen resulterade i ett så kallat Endnote-bibliotek⁷.

Artikelsammanfattningarna importerades från Endnote till det nätbaserade review-verktyget Rayyan⁸. Även sammanfattningarna av de svenska artiklarna som söktes via Google scholar importerades till Rayyan. Verktyget Rayyan, som används av exempelvis SBU, underlättar relevansbedömningen av artiklar till en litteraturöversikt.

För den här litteraturöversikten sorterade och granskade vi artiklarna på sammanfattningsnivå oberoende av varandra i så kallat blint läge i Rayyan. När

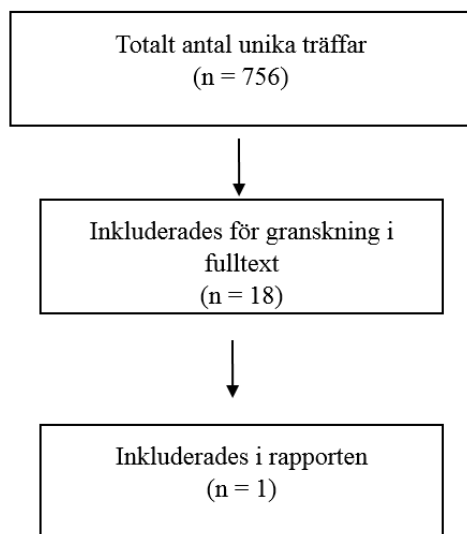
⁷ Se <https://endnote.com/>.

⁸ Se <https://rayyan.qcri.org/>.

blind-läget tas bort framstår vilka artiklar som författarna har bedömt olika. Sådana konflikter diskuterades och sedan gjordes en gemensam bedömning för att avgöra om de är användbara och ska inkluderas för fulltext-bedömning. I den här litteraturöversikten resulterade denna procedur i 47 artiklar för båda författarna att läsa i fulltext.

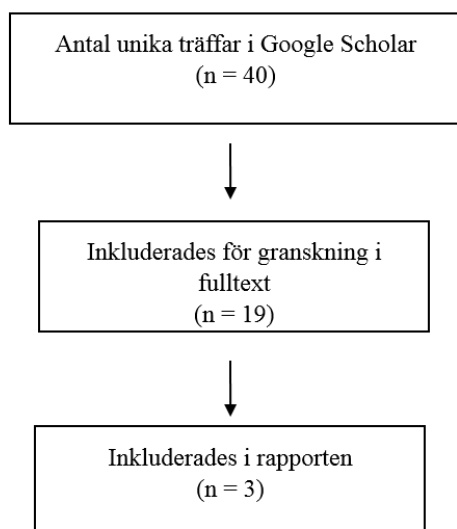
Efter att ha läst de 47 artiklarna i fulltext bedömde båda författarna tio artiklar som relevanta utifrån kriterierna för inklusion och exklusion. Dessa relevansbedömningar beskrivs i figur 1 och 2.

Figur 1. Flödesschema över inkluderade studier, internationell sökning

Schemat visar antal sökträffar i Cinahl, Psycinfo och samt Pubmed med engelska sökord och i vilket steg litteraturen exkluderades.

Figur 2. Flödesschema över inkluderade studier, svensk sökning.

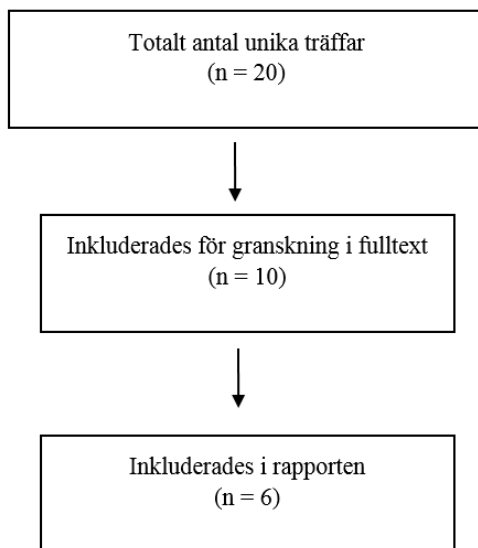

Schemat visar antal sökträffar i Google Scholar med svenska sökord och i vilket steg litteraturen exkluderades.

Övrig informationsinhämtning och fria sökningar

Som nämnts ovan hämtades information genom sökningar i vetenskapliga databaser och Google Scholar för att få kunskap om verksamheter som erbjuder stöd för målgruppen nationellt och internationellt. Förutom detta gjordes även internetsökningar efter rapporter och grå litteratur med samma begränsningar som tidigare sökningar. Den sökningen gav 20 träffar. Proceduren kring relevansbedömning av artikelsammanfattningarna gjordes på samma sätt som beskrivits ovan. Sammanfattningarna importerades till verktyget Rayyan och bedömdes av båda författarna oberoende av varandra innan de granskades i fulltext. Denna relevansbedömning beskrivs i figur 3.

Figur 3. Flödesschema, övrig inkluderad litteratur

Schemat visar antal fria sökträffar från Google med engelska och svenska sökord och i vilket steg litteraturen exkluderades.

Ytterligare inkluderad rapport

Samtalen med ämnesexperter ledde också fram till att en rapport som inte fångades in i någon av litteratursökningarna kunde inkluderas. Det gjorde att det totala antalet inkluderade studier blev elva stycken. Dessa redovisas i tabell 2 i resultatavsnittet nedan.

Kvalitetsgranskning

I bedömningen av materialet bedömdes även huruvida artiklarna, den grå litteraturen och rapporterna höll tillräcklig kvalitet (Folkhälsomyndigheten, 2017) för att inkluderas. Någon evidensgradering har dock inte utförts eftersom det ligger utanför ramen för en begränsad kartläggande litteraturoversikt.

Resultat

Presentation av studier

Resultaten i den här litteraturöversikten baseras på elva inkluderade referenser. Det är tre vetenskapliga artiklar och en kunskapsöversikt som har genomgått peer-review (Danna, 2012; Kennedy, Klein, Gorzalka, & Yuille, 2004; Kjellgren, 2019; Svedin & Warby, 2014) samt sju rapporter som i några fall kallas kunskapsöversikter, utgivna av myndigheter. De elva inkluderade referenserna beskrivs närmare i tabell 2.

Tabell 2. I tabellen sammanfattas de elva inkluderade referenserna, vilket land de utförts i, typ av publikation, vilken sökning den gav träff i och en kort sammanfattning av informationen som hämtats ur rapporten.

Referens	Land där studien gjordes	Typ av publikation	Källa	Information som hämtats från rapporten
Bachar, K., Shively, M., Jalbert, S. K., Kling, R., Rhodes, W., Finn, P., ... & Dyous, C. (2008). Final report on the evaluation of the first offender prostitution program.	USA	Myndighetsrapport	Fri sökning på Google	John Schools, inklusive programmet FOPP och insatser som replikerar FOPP finns i USA, Kanada och Sydkorea. Utvärderingen bedömer att FOPP är en framgångsrik insats när det gäller att motverka att deltagare arresteras för samma brott i framtiden.
Danna, D. (2012). Client-only criminalization in the city of Stockholm: A local research on the application of the "Swedish Model" of prostitution policy. <i>Sexuality Research and Social Policy</i> , 9 (1), 80–93.	Sverige	Publicerad vetenskaplig artikel som genomgått peer-review-process	Fri sökning på Google	Kast-verksamhet finns i Stockholm och erbjuder telefonrådgivning och ibland terapi.
Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete (IMS) Socialstyrelsen (2008). Interventioner mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål. En systematisk kartläggning med kompletterande intervjuer av svenska insatser.	Sverige	Rapport utgiven av Socialstyrelsen	Från kompletterande sökning: https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2008-112-4_20081124.pdf	Kast-mottagningar finns i Göteborg, Stockholm och Malmö. John Schools, t.ex. FOPP, finns i USA och Kanada. Individuell rådgivning för köpare av sexuella tjänster utförs av Frälsningsarmén.

Referens	Land där studien gjordes	Typ av publikation	Källa	Information som hämtats från rapporten
Kennedy, M. A., Klein, C., Gorzalka, B. B., & Yuille, J. C. (2004). Attitude change following a diversion program for men who solicit sex. <i>Journal of Offender Rehabilitation</i> , 40 (1-2), 41-60.	Kanada	Publicerad vetenskaplig artikel som genomgått peer-review-process	Fri sökning på Google	John Schools finns eller har startats upp på minst sju orter i Kanada, däribland Toronto och British Columbia. John Schools, t.ex. FOPP, finns i USA.
Kjellgren, C. (2019). Outcomes for treatment of hypersexual behavior provided by specialized social welfare units. <i>Research on Social Work Practice</i> , 29 (1), 103-112.	Sverige	Publicerad vetenskaplig artikel som genomgått peer-review-process	Systematisk sökning gjord av informationsspecialist i PubMed, Psyc info och Cinahl med engelska sökord, se bilaga 1.	Tre specialiserade Kast-mottagningar finns i Sverige. Efter genomförd behandling på Kast upplevde 28 brukare att deras mentala hälsa förbättrats och deras tvångsmässiga sexuella beteenden reducerats.
Laanemets, L. (2008). Från policy till verksamhet, implementering av Malmös strategi mot prostitution. Malmö högskola, hälsa och samhälle.	Sverige	FoU-rapport från Malmö högskola	Google Scholar med svenska sökord	Kast-mottagningar finns i Göteborg, Stockholm och Malmö. Kast Malmö erbjuder rådgivning på plats eller via telefon.
Shively, M., Kliorys, K., Wheeler, K., & Hunt, D. (2012). A national overview of prostitution and sex trafficking demand reduction efforts. Washington, DC: The National Institute of Justice.	USA	Myndighetsrapport	Fri sökning på Google	John Schools finns eller har startats upp på minst 50 orter i USA, åtminstone fyra av dessa innehåller terapi-inslag (counseling)
Svedin, C. G., Jonsson, L., Kjellgren, C., Priebe, G., & Åkerman, I. (2012). Prostitution i Sverige. Huvudrapport: kartläggning och utvärdering av prostitutionsgruppernas insatser samt erfarenheter och attityder i befolkningen.	Sverige	Rapport skriven på uppdrag av Socialstyrelsen	Google Scholar med svenska sökord	Tre specialiserade Kast-mottagningar finns i Sverige. Efter genomförd behandling på Kast upplevde 28 brukare att deras mentala hälsa förbättrats och deras tvångsmässiga sexuella beteenden reducerats.
Svedin, C. G., & Wadsby, M. (2014). Kunskapsöversikt beträffande interventioner mot prostitution.: En uppdatering. Linköping University Electronic Press.	Sverige	Kunskapsöversikt som genomgått peer-review-process skriven på uppdrag av Socialstyrelsen	Google Scholar med svenska sökord	Tre specialiserade Kast-mottagningar finns i Sverige. Efter genomförd behandling på Kast upplevde 28 brukare att deras mentala hälsa förbättrats och deras tvångsmässiga sexuella beteenden reducerats. John Schools, inklusive programmet FOPP finns i USA, Kanada, England och Sydkorea.

Referens	Land där studien gjordes	Typ av publikation	Källa	Information som hämtats från rapporten
Wilcox, A., Christmann, K., Rogerson, M., & Birch, P. (2009). Tackling the demand for prostitution: A rapid evidence assessment of the published research literature.	Storbritannien	Litteraturoversikt	Fri sökning på Google	John Schools, inklusive programmet FOPP finns i USA, Kanada och England.
Øverli, I. K. T. (2013). Endring kommer innenfra: Balansen mellom styring og frihet hos et rådgivningstilbud for kjøpere av seksuelle tjenester.	Norge	Master-upsats	Fri sökning på Google	En Kast-mottagning finns i Norge och erbjuder rådgivning på plats, via internet eller via telefon.

Kartlagda verksamheter, insatser och metoder

För att besvara forskningsfrågorna 1. *Vilka verksamheter, nationellt och internationellt, erbjuder psykosociala insatser till köpare av sexuella tjänster?* 2. *Vilka metoder har använts i dessa verksamheter?* och 3. *Vilka erfarenheter beskrivs vid denna typ av mottagningar?* beskrivs här vad som framkommit om de verksamheter som har kartlagts i Sverige, Norden och övriga världen. Alla kartlagda insatser sammanfattas i tabell 3, nedan.

Specialiserade verksamheter i Sverige

År 1997 startade Göteborgs stad verksamheten Kast, mottagning för köpare av sexuella tjänster. Mottagningen finns fortfarande kvar och ligger idag inom Kris- och relationsenheten, Social resursförvaltning i Göteborgs stad (personlig kommunikation med ämnesexperter på Kast Göteborg, 2019-09-12; personlig kommunikation med ämnesexpert på Jämställdhetsmyndigheten, 2019-09-20). År 1999 startade även en Kast-mottagning i Stockholm och i Malmö finns det som numera kallas Evonhuset (tidigare Kompetenscentrum för sexuella tjänster, KST).

Det finns även tre Kast-verksamheter riktade till målgruppen köpare av sexuella tjänster utanför storstäderna. Kast Värmland är ett samarbete mellan Region Värmland, Svenska Kyrkan och kommunerna Karlstad, Forshaga, Grums, Hammarö och Kil. Här erbjuds samtalsbehandling med psykodynamisk inriktning på plats. Under uppstarten av den värmländska mottagningen tog man kontakt med mottagningen i Stockholm för stöd i valet av arbetsmetoder (personlig kommunikation med ämnesexpert på Kast Värmland, 2019-12-02). Kast Västerås finns vid Centrum mot våld i nära relationer, Västerås kommun, och erbjuder behandling till köpare av sexuella tjänster. En Kast-mottagning finns också i Umeå kommun (personlig kommunikation med ämnesexperter på Kast Göteborg, 2019-09-

12; personlig kommunikation med ämnesexpert på Jämställdhetsmyndigheten, 2019-09-20).

Sammanlagt finns sex Kast-mottagningar i Sverige. De tre Kast-verksamheterna i storstäderna beskrivs eller nämns i sex av studierna i litteratursökningen. I rapporten *Prostitution i Sverige från 2012* (Svedin m.fl., 2012) utgörs delrapport 4 av en beskrivning av verksamheterna i Stockholm, Göteborg och Malmö. Delrapport 6 är en utvärdering som specifikt fokuserar på samtalsmetodiken som använts på de tre Kast-mottagningarna. Gemensamt för de tre mottagningarna är att de erbjuder personer som köper sexuella tjänster reflekterande, lösningsfokuserade stödsamtal som utgår från vad den hjälpsökande vill ha stöd eller hjälp med.

Laanemets FoU-rapport (Laanemets, 2008) beskriver ingående tillvägagångssättet hos Kast och andra verksamheter inom ramen för prostitutionsstrategin i Malmö stad som de såg ut för drygt tio år sedan. Rapporten fokuserar på hur verksamheten bildades och utformades i sitt första skede och beskriver att personalen inledningsvis fick utbildning i kognitiv beteendeterapi (KBT) och motiverande samtal (MI). Utgångspunkten var sedan att låta brukarens behov styra behandlingens inriktning. Kast-verksamheterna beskrivs även kortfattat i kunskapsöversikten från IMS (Socialstyrelsen Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete (IMS), 2008), och uppdateringen av denna litteraturoversikt år 2014 (Svedin & Warby, 2014). I Danna artikel från 2011 (Danna, 2012) rapporteras att Kast Stockholm erbjuder samtal via stödtelefon, och att dessa samtal kan leda vidare till terapi. Huvudfokus ligger dock på effekterna av införandet av sexköpslagen för personer som säljer sex.

Verksamheter i Norden

I Norge finns sedan 2010 en Kast-verksamhet i Oslo, inspirerad av de svenska (Øverli, 2013). Att ge ersättning för sex har här varit förbjudet sedan 2009. Kast i Norge erbjuder individuella samtal på plats eller via telefon. I en mastersuppsats av Øverli från 2013 framträder dock flera skillnader mellan den norska och de svenska verksamheterna. Till exempel erbjuder norska Kast köparna av sexuella tjänster att testa sig för sexuellt överförbara sjukdomar, vilket är orsaken till besöket för en stor andel av brukarna. Personalen arbetar med inre motivation och hjälp till självhjälp hos brukaren genom samtal och reflektion. Effekten av metoden eller vilken evidens som ligger till grund för den diskuteras inte i studien (Øverli, 2013).

Danmarks Kompetencecenter Prostitution har tidigare erbjudit en telefonlinje för personer som köpt sex (personlig kommunikation med ämnesexperter på Kast Göteborg, 2019-09-12). I dagsläget riktar den sig dock bara till personer som säljer sexuella tjänster. I Danmark är det inte heller olagligt att köpa sexuella tjänster. Denna kartläggning har inte kunnat visa på andra existerande insatser som är uttalat riktade mot personer som köper sexuella tjänster i Danmark, och inte heller i Finland eller på Island.

Verksamheter och behandlingstyper internationellt

Så kallade John Schools är utbildningsinsatser för personer som har arresterats när de initierat köp av sexuella tjänster. De finns på flera ställen i världen, så som USA, Kanada, England och Sydkorea. En sammanställning av samtliga kända insatser i USA skrevs 2012 och gavs ut av Justitiedepartementet (Shively, Kliorys, Wheeler, & Hunt, 2012). Rapportens kartlagda amerikanska insatser för köpare av sexuella tjänster finns digitalt där de uppdateras för att vara aktuella⁹. Den beskriver också kort en ”Change Course” i Ipswich, England, med mer terapeutiska inslag.

Insatserna i USA fungerar antingen som ett alternativ till straff (diversion), eller som en del av straffet (sentencing option), och kostar i många fall pengar (runt 400 USD) för deltagarna. Innehållet och längden varierar, men i vissa fall inkluderar insatsen en eller flera gruppterapisessioner. I Salt Lake City innehöll kursplanen gruppterapitillfällen en gång i veckan under tio veckor, och deltagarna (över 600 personer när sammanställningen skrevs år 2012) hade enligt utbildningsanordnaren själv mindre än tio procent återfallsgrad. Ett traditionellt upplägg för en John School-utbildning är en heldag med föredrag kring olika ämnen. Det kan handla om hälsorisker, effekter av prostitution såväl för den som säljer sexuella tjänster som på lokalsamhället där prostitution äger rum, risken för köpare av sexuella tjänster att själva bli utsatta för brott, fakta om trafficking och i vissa fall information om sexberoende och var hjälp för detta erbjuds. Inbjudna talare kan vara ämnesexperter så väl som poliser och personer med erfarenhet av att sälja sexuella tjänster.

En av de första nordamerikanska utbildningsinsatserna, som har mycket gemensamt med John School-upplägget, är First Offender Prostitution Program (FOPP) i San Francisco. I ytterligare en rapport från USA:s justitiedepartement (Bachar, 2008) utvärderas FOPP genom intervjuer, enkätundersökningar, och analyser av brottsstatistik och andra dokument. Insatsen består av föreläsningar kring prostitutionens negativa effekter för samhället och för den som säljer de sexuella tjänsterna, och den ökade risken för hivinfektioner. I likhet med John School-insatsen i Toronto ingår också information om att köp av sexuella tjänster kan vara ett uttryck för sexmissbruk och vilken hjälp som finns att få för detta.

I studierna ovan beskrivs också i många fall skadereducerande insatser riktade mot köpare av sexuella tjänster, till exempel renodlad hiv-prevention. Även rent polisiära insatser och grannskapsinsatser beskrivs som vanligt förekommande i USA. Dessa typer av interventioner diskuteras dock inte närmare här eftersom de ligger utanför ramen för denna kartläggning.

Sammanställning av verksamheter och insatser

I tabell 3 sammanfattas samtliga insatser som kunde kartläggas genom litteratursökningar och övrig informationsinhämtning. Insatser som lagts ned finns inte med i denna sammanställning.

⁹ www.demandforum.net

Tabell 3. I tabellen sammanfattas samtliga insatser i kartläggningen, baserat på de systematiska litteratursökningarna och den övriga informationsinhämtningen.

Insats/ Verksamhet	Referensnummer och informationskälla	Ort, land	Utförare
Kast	(Kjellgren, 2019; Laanemets, 2008; Socialstyrelsen Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete (IMS), 2008; Svedin m.fl., 2012; Svedin & Warby, 2014) Ämnesexperter på Kast Göteborg och Jämställdhetsmyndigheten 2019.	Göteborg, Sverige	Göteborgs stad
Kast	(Danna, 2012; Kjellgren, 2019; Laanemets, 2008; Socialstyrelsen Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete (IMS), 2008; Svedin m.fl., 2012; Svedin & Warby, 2014) Ämnesexperter på Kast Göteborg och Jämställdhetsmyndigheten 2019.	Stockholm, Sverige	Stockholms stad
Evonhuset	(Kjellgren, 2019; Laanemets, 2008; Socialstyrelsen Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete (IMS), 2008; Svedin m.fl., 2012; Svedin & Warby, 2014) Ämnesexperter på Kast Göteborg och Jämställdhetsmyndigheten 2019.	Malmö, Sverige	Malmö stad
Kast	Ämnesexperter på Kast Göteborg 2019, ämnesexpert på Kast Värmland 2019	Karlstad, Sverige	Karlstads kommun
Kast	Ämnesexperter på Kast Göteborg 2019	Västerås, Sverige	Västerås stad
Kast	Ämnesexperter på Kast Göteborg 2019	Umeå, Sverige	Umeå kommun
Kast	(Øverli, 2013) Ämnesexperter på Kast Göteborg 2019	Oslo, Norge	Reform – ressurssenter for menn
Kerb Crawler-program	(Svedin & Warby, 2014; Øverli, 2013) Ämnesexperter på Kast Göteborg 2019,	Flera orter, Storbritannien	Information saknas
Change program	(Shively m.fl., 2012)	Ipswich, England	Information saknas
Change program	(Wilcox, Christmann, Rogerson, & Birch, 2009)	Southampto, England	Polisväsendet

Insats/ Verksamhet	Referensnummer och informationskälla	Ort, land	Utförare
John School	(Bachar, 2008; Kennedy m.fl., 2004; Shively m.fl., 2012; Socialstyrelsen Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete (IMS), 2008; Svedin & Warby, 2014; Wilcox m.fl., 2009) Ämnesexperter på Kast Göteborg 2019	Ca 50 orter, USA	Rättsväsendet, polisväsendet, m.fl.
The First Offender Prostitution Program (FOPP)	(Bachar, 2008; Kennedy m.fl., 2004; Shively m.fl., 2012; Socialstyrelsen Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete (IMS), 2008; Svedin & Warby, 2014; Wilcox m.fl., 2009)	San Fransisco, USA	Rättsväsendet, polisväsendet och ideella organisationen Standing Against Global Exploitation (SAGE)
Insatser som replikerar FOPP	(Bachar, 2008)	9 övriga orter, USA	Information saknas
5–8-veckors program med psykoedukativ inriktning	(Shively m.fl., 2012; Socialstyrelsen Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete (IMS), 2008)	St. Paul, USA	Information saknas
8-veckors rådgivande program	(Shively m.fl., 2012; Socialstyrelsen Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete (IMS), 2008)	Omaha, USA	Frälsnings- armén
John School	(Kennedy m.fl., 2004)	British Columbia, Kanada	Ideell organisation
John School	(Kennedy m.fl., 2004; Wilcox m.fl., 2009)	Toronto, Kanada	Information saknas
John School	(Bachar, 2008; Socialstyrelsen Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete (IMS), 2008; Svedin & Warby, 2014; Wilcox m.fl., 2009)	Flera orter, Kanada	Information saknas
John School	(Bachar, 2008; Svedin & Warby, 2014)	Nationellt program, Sydkorea	Information saknas

Effektivitet och evidens

I följande stycke besvaras forskningsfrågorna 4. *Vilka insatser har varit effektiva för att ge psykosocialt stöd, eller behandla personer som köper sexuella tjänster?* och 5. *Vilken evidens finns för insatsernas effektivitet?*

De svenska studierna uttalar sig om effekter när det gäller psykisk hälsa och tvångsmässigt sexuellt beteende, där fler beteenden än köp av sexuella tjänster ingår. Det är också deltagarnas självrapporterade upplevelse av sin hälsa som ligger till grund för effektmätningarna. Det finns inga standardiserade metoder för att bedöma insatsernas effektivitet.

En nyligen publicerad svensk artikel (Kjellgren, 2019) visade att personer som fått stöd vid någon av mottagningarna i Göteborg, Stockholm eller Malmö fick förtroende för personalen på grund av att de hade minskat de hjälpsökandes känslor av skam och skuld. Författaren (Kjellgren, 2019) drog slutsatsen att, i jämförelse med icke-specialiserade social- eller hälsovårdsarbetare, verkar en enhet som enbart möter brukare med liknande sexuella beteendeproblem skapa förtroende bland personer som behöver deras hjälp. I rapporten *Prostitution i Sverige* (Svedin m.fl., 2012) gjorde författarna bland annat en uppföljning av en mindre grupp besökare på Kastmottagningar i Göteborg, Stockholm och Malmö. De drog slutsatsen att behandlingen verkar ha varit effektiv på alla tre mottagningarna, framför allt när det gällde att minska tvångsmässigt sexuellt beteende (vilket kan, men inte måste, inbegripa köp av sexuella tjänster) och förbättra den psykiska hälsan. Kartläggningen visade att samtalsbehandlingen hade positiva effekter för de flesta brukare, framför allt när det gällde minskat tvångsmässigt sexuellt beteende och relationer till närstående. Intervjupersonerna var också mycket nöjda med bemötandet de fått av behandlarna. Besökargruppen på Kast omfattade emellertid bara personer som sökt sig dit frivilligt eller på uppmaning av närstående, vilket kan antas ha påverkat motivationen att ändra sitt beteende. Denna studie omfattade alltså en begränsad besökargrupp. Författarna menade därför att för att utveckla mer solid kunskap om förebyggande insatser och förhindrande av köp av sexuella tjänster behövs också långsiktig forskning om effekterna av behandlingsinsatser riktade till dessa grupper.

I en amerikansk rapport från 2012 (Shively m.fl., 2012) beskrivs utvärderingar som gjorts av olika John Schools i USA. Rapportens kartlagda amerikanska insatser för köpare av sexuella tjänster finns digitalt och de uppdateras där för att vara aktuella¹⁰. Rapportförfattarna menar att insatserna de beskriver lever upp till att vara evidensbaserade eller har visat effekt på motsvarande sätt. FOPP i San Fransisco minskade, enligt rapporten, antalet återfall med 40–80 procent mellan 1995 och 2005, en effekt som höll i sig i ett decennium. I sammanställningen av John Schools i USA (Shively m.fl., 2012) menar författarna att FOPP och vissa John Schools är effektiva när det gäller att minska deltagarnas återfall, som definieras som ytterligare köp av sexuella tjänster, men inte när det gäller deltagarnas psykiska hälsa.

Kennedy och kollegor kontrasterar i sin artikel från 2004 (Kennedy m.fl., 2004) två olika typer av kanadensiska John Schools, en i Toronto och en i British Columbia, och

¹⁰ www.demandforum.net

vilka resultat dessa haft när det gäller attitydförändringar hos personer som köper sexuella tjänster. Det program i Toronto där deltagarna fått information om att deras köp av sexuella tjänster kan ses som ett uttryck av ett sexmissbruk, hade en högre återfallsgrad än British Columbia-programmet med ett mer traditionellt John School-upplägg, så som insatserna beskrivna ovan. Artikelförfattarna argumenterar för att det är möjligt att de som köpte de sexuella tjänsterna visade mindre attitydförändringar på grund av att de efter utbildningsinsatsen såg sitt beteende som orsakat av en sexberoendeproblematik, och då var mindre benägna att ta fullt ansvar för sitt handlande.

I en kunskapsöversikt från Huddersfield University i England publicerad år 2009 (Wilcox m.fl., 2009) beskriver författarna kunskapsläget när det gäller insatser tänkta att motverka efterfrågan på prostitution i Europa, Nordamerika och Oceanien. De diskuterar också vilken evidens för insatsernas effektivitet som finns beskriven i den vetenskapliga litteraturen. Slutsatsen är att det till stor del saknas kunskap, och att den litteratur som finns präglas av metodologiska svårigheter som låg kvalitet och osäkra resultat. Deras kunskapsöversikt beskriver egenskaper och motivation hos köpare av sexuella tjänster och insatser i en bredare mening än den här föreliggande litteraturöversikten som har fokus på psykosociala insatser¹¹. Det ledde till att författarna till den engelska kunskapsöversikten kunde inkludera 181 studier. I ett avsnitt om John Schools nämns de ovan diskuterade insatserna. Författarna menar dock att ingen av dessa insatser har kunnat bevisas vara effektiv och att den amerikanska studie (Bachar, 2008) som visade på en kraftig minskning av köp av sexuella tjänster efter FOPP inte håller en tillräcklig metodologisk kvalitet. Även programmet Change i Southampton, England, beskrivs i kunskapsöversikten (Wilcox m.fl., 2009). Innehållet i detta program är en dags utbildningsinsatser, gruppövningar, gruppdiskussioner och rollspel och erbjuds till personer som arresterats när de försökt köpa sex. Inte heller denna insats har utvärderats, men resultaten pekar enligt författarna på att insatsen har fungerat och i viss mån förändrat deltagarnas attityder till prostitution.

Enligt Wilcox och kollegor (Wilcox m.fl., 2009) visar tidigare studier att för att insatser ska vara effektiva bör de vara intensiva, långvariga och följas upp. De menar att detta är tre krav som få John Schools och liknande insatser möter. Dessutom menar de att John Schools kan kritiseras för att inte vara frivilliga insatser, eftersom deltagare får välja mellan utbildningsinsatsen eller att straffas för anstiftan till prostitution, och att programmen inte kommer åt de djupare liggande anledningar som kan finnas till köpet av sexuella tjänster. Wilcox och kollegor (Wilcox m.fl., 2009) pekar vidare på att insatserna enbart fångar upp de män som vänder sig till prostituerade på gatan, inte så kallad inomhusprostitution, vilket leder till en överrepresentation av män med lägre socioekonomisk status.

¹¹ Insatser som beskrivs är t.ex. HIV-prevention, grannskapsinitiativ, skambeläggande aktiviteter, trafikåtgärder och rent polisiära insatser.

Diskussion

Syftet med den här litteraturöversikten var att kartlägga psykosociala insatser eller behandling som erbjuds personer som köper sexuella tjänster, internationellt och nationellt. Den baseras på elva referenser, tre vetenskapliga artiklar och en kunskapsöversikt som har genomgått peer-review (Danna, 2012; Kennedy m.fl., 2004; Kjellgren, 2019; Svedin & Warby, 2014), sju rapporter utgivna av myndigheter och personlig kommunikation med ämnesexperter. Det är alltså endast ett litet antal publicerade vetenskapliga studier som har studerat vilka verksamheter, nationellt och internationellt, som erbjuder psykosociala insatser till personer som köper sexuella tjänster.

Jämfört med andra länder har Sverige ett ovanligt stort utbud av specialiserade verksamheter för behandling av personer som köper sexuella tjänster. Resultaten visade att det finns sex specialiserade mottagningar i Sverige och en i Norge. Det finns dokumentation och rapporter från de tre Kast-mottagningarna i Göteborg, Stockholm och Malmö, men få vetenskapliga artiklar har skrivits om deras arbete. Det saknas överlag publicerad information om vilka metoder de andra svenska Kast-mottagningarna använder och det finns ingen systematisk uppföljning av någon av verksamheterna. I England och på flera orter i USA, Kanada och Sydkorea finns John Schools och FOPP, som är utbildningsinsatser för personer som har arresterats när de köpt sexuella tjänster. Dessa skiljer sig från de svenska verksamheterna. Syftet med John Schools och FOPP är att förebygga brott genom att utbilda snarare än genom att stärka deltagarna genom psykosociala insatser. Deltagarna söker sig inte heller till de insatserna frivilligt, och de genomförs i grupp och inte som individuella behandlingar.

Det finns få publicerade studier som har studerat de metoder som verksamheterna använder och huruvida de har evidens eller visats vara effektiva. Det finns indikationer på att de svenska insatserna är framgångsrika, på det sättet att de upplevs effektiva av målgruppen som i de flesta fall sökt sig till verksamheterna frivilligt. Effektivitet definieras också på olika sätt, från att insatsen förväntas leda till beteendeförändring vad gäller köp av sexuella tjänster (Bachar, 2008; Shively m.fl., 2012) till att minska tvångsmässigt sexuellt beteende och förbättra den psykiska hälsan (Svedin m.fl., 2012).

Arbetet med de inledande förberedelserna av sökstrategin och avgränsningar gav en fingervisning om svårigheten att studera det här området utifrån olika länders och organisationers många olika sätt att se på prostitution som samhällsfenomen. I Sverige finns sexköpslagstiftningen och köp av sexuella tjänster betraktas som en oönskad handling och ett uttryck för ett destruktivt sexuellt beteende. I många andra länders lagstiftning är det istället anstiftan till prostitution som är olaglig. Dessa olika perspektiv hade betydelse vid förberedelserna av sökstrategin och valen av avgränsningar inför de systematiska litteratursökningarna. Det finns troligtvis köpare av sexuella tjänster vars beteende inte definieras som problematiskt, varken av dem

själva eller av det omgivande samhället, och som därför aldrig blir aktuella för några stödinsatser och som inte heller ingår i studier av målgruppen.

Slutsatser

- Trots att målgruppen är identifierad i Nationell strategi mot hiv/aids och vissa andra smittsamma sjukdomar, är det bara på få platser i Sverige som den erbjuds psykosociala insatser.
- Internationellt varierar synen på köp av sexuella tjänster. Det har betydelse för lagstiftning, huruvida stödinsatser erbjuds gruppen och för hur forskningsstudier designas. Det försvårar jämförelser och generaliseringar mellan studier.
- Mer forskning behövs för att beskriva de metoder som används vid verksamheter som erbjuder målgruppen psykosociala insatser.
- Regelbundna systematiska uppföljningar av Kast-verksamheter kan visa huruvida insatserna som erbjuds målgruppen är effektiva eller inte.

Referenser

- Bachar, K., Shively, M., Jalbert, S. K., Kling, R., Rhodes, W., Finn, P., ... & Dyou, C. (2008). *Final report on the evaluation of the first offender prostitution program*. http://www.demandforum.net/wp-content/uploads/2012/06/fopp.evaluation.full_.report.pdf
- Danna, D. (2012). Client-only criminalization in the city of Stockholm: A local research on the application of the "Swedish Model" of prostitution policy. *Sexuality Research and Social Policy*, 9(1), 80-93.
- Folkhälsomyndigheten. (2017). *Handledning för litteraturöversikter Föreläsningar och metodsteg för kunskapsframtagande baserat på forskningslitteratur vid Folkhälsomyndigheten*. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/94c7c7cd41ca43b4be207c9b8c78dfo7/handledning-litteraturoversikter.pdf>
- Justitiedepartementet. (1998). *Lag om förbud mot köp av sexuella tjänster (SFS 1998:408)*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-1998408-om-forbud-mot-kop-av-sexuella_sfs-1998-408
- Kennedy, M. A., Klein, C., Gorzalka, B. B., & Yuille, J. C. (2004). Attitude change following a diversion program for men who solicit sex. *Journal of Offender Rehabilitation*, 40(1-2), 41-60.
- Kjellgren, C. (2019). Outcomes for Treatment of Hypersexual Behavior Provided by Specialized Social Welfare Units. *Research on Social Work Practice*, 29(1), 103-112. doi:10.1177/1049731518757030
- Laanemets, L. (2008). *Från policy till verksamhet, implementering av Malmös strategi mot prostitution: Malmö högskola, hälsa och samhälle*.
- Sandell, G. (1996). *Könsköparna: varför går män egentligen till prostituerade?: djupanalys av män som köper sex*. : Natur och kultur.
- Shively, M., Kliorys, K., Wheeler, K., & Hunt, D. (2012). A national overview of prostitution and sex trafficking demand reduction efforts. *Washington, DC: The National Institute of Justice*.
- Socialstyrelsen Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete (IMS). (2008). *Interventioner mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål – En systematisk kartläggning med kompletterande intervjuer av svenska insatser*. Socialstyrelsen
- Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU). (2017). *Utvärdering av metoder i hälso- och sjukvården och insatser i socialtjänsten*. <https://www.sbu.se/globalassets/ebm/metodbok/sbushandbok.pdf>
- Svedin, C. G., Jonsson, L., Kjellgren, C., Priebe, G., & Åkerman, I. (2012). Prostitution i Sverige. Huvudrapport: kartläggning och utvärdering av prostitutionsgruppernas

insatser samt erfarenheter och attityder i befolkningen. In: Linköping University Electronic Press.

Svedin, C. G., & Warby, M. (2014). *Kunskapsöversikt beträffande interventioner mot prostitution.: En uppdatering*: Linköping University Electronic Press.

Sveriges regering. (2017). *Nationell strategi mot hiv aids och vissa andra smittsamma sjukdomar.*

<https://www.regeringen.se/4ad776/globalassets/regeringen/dokument/socialdepartementet/fokhalsa-och-sjukvard/nationell-strategi-mot-hiv-aids-och-vissa-andra-smittsamma-sjukdomar.pdf>

Wilcox, A., Christmann, K., Rogerson, M., & Birch, P. (2009). *Tackling the demand for prostitution: A rapid evidence assessment of the published research literature.*

World Health Organization. (2018). *International statistical classification of diseases and related health problems (11th Revision)*. World Health Organization.

Øverli, I. K. T. (2013). *Endring kommer innenfra: Balansen mellom styring og frihet hos et rådgivningstilbud for kjøpere av seksuelle tjenester.*

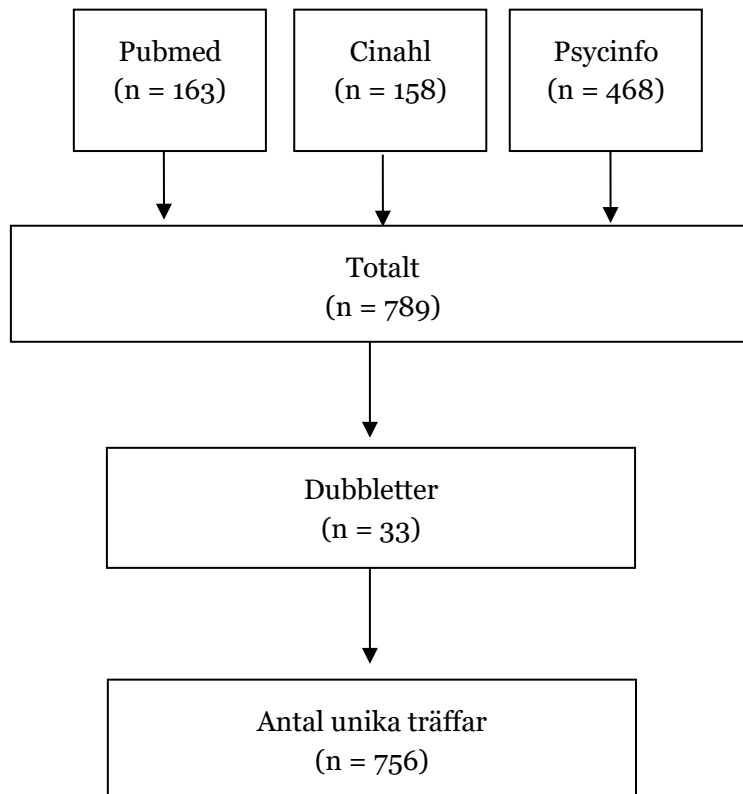
Bilaga 1. Databassökningar

Sökningen utfördes av Emelie Mellbrand, biblioteks- och informationsspecialist vid Sahlgrenska universitetsbibliotek, Västra Götalandsregionen.

Sökresultat: 756 referenser

Databaser som använts: Cinahl och Psycinfo (EBSCO) samt Pubmed (NLM)

Sökstrategi: se nedan

Database: Pubmed

Date: 2019-10-04

No of results: 163 ref

Search	Query	Items found
<u>#10</u>	Search #3 AND #7 Filters: Publication date from 2004/01/01; Danish; English; Norwegian; Swedish	<u>163</u>
<u>#9</u>	Search #3 AND #7 Filters: Publication date from 2004/01/01	<u>168</u>
<u>#8</u>	Search #3 AND #7	<u>243</u>
<u>#7</u>	Search #4 OR #5 OR #6	<u>3150283</u>
<u>#6</u>	Search ((organization*[tiab] OR organization*[tiab] OR method OR Governing OR policing OR policy[tiab] OR policies[tiab]) AND (support[tiab] OR program[tiab] OR project[tiab]))	<u>697596</u>
<u>#5</u>	Search HIV preventive intervention*[ti] OR Psychotherapy[majr] OR therapy[ti] OR therapies[ti] OR therapeutic[ti] OR outreach[ti] OR intervention[ti] OR reduction[ti] OR protection[ti] OR support[ti] OR repatriation[ti] OR treatment[ti] OR care[ti]	<u>2588355</u>
<u>#4</u>	Search ((education[ti] OR educational[ti] OR re-educational[ti] OR re-education[ti] OR intervention[ti] OR rehabilitation[ti] OR HIV preventive[ti] OR recidivism) AND (program[ti] OR programs[ti]))	<u>16891</u>
<u>#3</u>	Search #1 OR #2	<u>941</u>
<u>#2</u>	Search Prostitution offenders[ti] OR Demand side[ti] OR compulsive sexual behavior[ti] OR sexual addiction[ti]	<u>299</u>
<u>#1</u>	Search ((Purchasing[ti] OR purchasers[ti] OR purchase[ti] OR pay[ti] OR paid[ti] OR buying[ti] OR buy[ti] OR buyers[ti] OR bought[ti] OR Punters[ti] OR Sex tourist[ti] OR customers[ti] OR clients[ti] OR consumers[ti]) AND (Sex[ti] OR sexual services OR prostitution OR sex work*[ti] OR sex work[majr]))	<u>642</u>

Database: Psycinfo

Date: 2019-10-04

No of results: 468 ref

#	Undran	Resultat
S15	S5 AND S10 AND S13 Avgränsare - Publikationsdatum: 20040101-20191231 Utökning - Sök med relaterade ord; Sök med likvärdiga ämnesord Begränsa genom att Language: - english Sökinställningar - Hitta alla mina söktermer	468
S14	S5 AND S10 AND S13	575
S13	S11 AND S12	262,491
S12	TI (organization* OR organization* OR method OR Governing OR policing OR policy OR policies) OR AB (organization* OR organization* OR method OR Governing OR policing OR policy OR policies)	1,045,360
S11	TI (support OR program OR project) OR AB (support OR program OR project)	863,119
S10	S8 OR S9	1,687,346
S9	TI (HIV preventive intervention* OR Psychotherapy OR therapy OR therapies OR therapeutic OR outreach OR intervention OR reduction OR protection OR support OR repatriation OR treatment OR care) OR AB (HIV preventive intervention* OR Psychotherapy OR therapy OR therapies OR therapeutic OR outreach OR intervention OR reduction OR protection OR support OR repatriation OR treatment OR care)	1,635,546
S8	S6 AND S7	166,486
S7	TI (program OR programs) OR AB (program OR programs)	359,694
S6	TI (education OR educational OR re-educational OR re-education OR intervention OR rehabilitation OR HIV preventive OR recidivism) OR AB (education OR educational OR re-educational OR re-education OR intervention OR rehabilitation OR HIV preventive OR recidivism)	764,848
S5	S3 OR S4	9,031
S4	TI (Prostitution offenders" OR "Demand side" OR "compulsive sexual behavior" OR sexual addiction) OR AB (Prostitution offenders" OR "Demand side" OR "compulsive sexual behavior" OR sexual addiction)	1,795
S3	S1 AND S2	7,306
S2	TI (Sex OR "sexual services" OR prostitution OR sex work*) OR AB (Sex OR "sexual services" OR prostitution OR sex work*)	181,647
S1	TI (Purchasing OR purchasers OR purchase OR pay OR paid OR buying OR buy OR buyers OR bought OR Punters OR Sex tourist OR customers OR clients OR consumers) OR AB (Purchasing OR purchasers OR purchase OR pay OR paid OR buying OR buy OR buyers OR bought OR Punters OR Sex tourist OR customers OR clients OR consumers)	221,562

Database: Cinahl

Date: 2019-10-07

No of results: 157 ref

#	Undran	Resultat
S15	S5 AND S13 Avgränsare - Publiceringsdatum: 20040101-20191231 Utökning - Sök med relaterade ord; Sök med likvärdiga ämnesord Begränsa genom att Language: - english Sökinställningar - Hitta alla mina söktermer	157
S14	S5 AND S13	180
S13	S8 OR S9 OR S12	818,596
S12	S10 AND S11	2,215
S11	TI support OR program OR project	127,647
S10	TI organization* OR organization* OR method OR Governing OR policing OR policy OR policies	72,501
S9	TI HIV preventive intervention* OR Psychotherapy OR therapy OR therapies OR therapeutic OR outreach OR intervention OR reduction OR protection OR support OR repatriation OR treatment OR care	809,459
S8	S6 AND S7	12,070
S7	TI program OR programs	82,696
S6	TI education OR educational OR re-educational OR re-education OR intervention OR rehabilitation OR HIV preventive OR recidivism	175,251
S5	S3 OR S4	1,055
S4	TI "Prostitution offenders" OR "Demand side" OR "compulsive sexual behavior" OR "sexual addiction"	838
S3	S1 AND S2	217
S2	TI Sex OR "sexual services" OR prostitution OR sex work*	23,617
S1	TI Purchasing OR purchasers OR purchase OR pay OR paid OR buying OR buy OR buyers OR bought OR Punters OR Sex tourist OR customers OR clients OR consumers	24,740